

Torsdagen den
25 oktober 1973

*Om erkännande av
Guinea-Bissau som
en självständig stat*

Torsdagen den 25 oktober

Kl. 14.00

§ 1 Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

§ 2 Om erkännande av Guinea-Bissau som en självständig stat

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr *Måbrinks* (vpk) i kammarens protokoll för den 16 oktober intagna fråga, nr 249, och anförde:

Herr talman! Herr *Måbrink* har frågat mig om regeringen avser att omedelbart erkänna republiken Guinea-Bissau. Som svar vill jag först erinra om att Portugal i bl. a. denna del av Afrika upprätthåller ett kolonialt styre som Förenta nationerna praktiskt taget enhälligt fördömt.

Sveriges folk och regering följer med största sympati PAIGC:s kamp för att befria landet från det koloniala förtrycket.

I enlighet med FN-resolutionerna stöder den svenska regeringen befrielsesträvandena och ger humanitärt bistånd till PAIGC, som nu utropat den självständiga republiken Guinea-Bissau. Detta bistånd kommer att väsentligt ökas.

Vi kommer att erkänna den nya staten så snart vi förvissat oss om att förhållandena i Guinea-Bissau är sådana att vi med tillämpning av våra kända principer kan ta detta steg. Frågan utreds för närvarande i utrikesdepartementet. Vi har därvid nära kontakt med övriga nordiska länder.

Herr *MÅBRINK* (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret.

Den fascistiska regimen i Portugal bedriver ett utrotningskrig mot de kolonier den vägrar släppa ifrån sig i Afrika, nämligen Angola, Moçambique och Guinea-Bissau. Vi har nu även genom borgerliga massmedia – sent onsdagar – kunnat få ta del av vilka ohyggliga massakrer som civilbefolkningen utsätts för. De ligger helt i nivå med USA-imperialismens förbrytelser mot det vietnamesiska folket. "Brottet" som dessa afrikaner straffas så ohyggligt för är enbart att de kräver att själva få bestämma över sitt land.

Ett av dessa länder, Guinea-Bissau, bildade en självständig stat den 24 september detta år och därmed hade Afrikas 43:e självständiga stat fötts. Bildandet av denna stat har föregåtts av tio års väpnad kamp mot de portugisiska inkräktarna och resulterat i att två tredjedelar av landet befriats. I det befriade området finns en politisk och social administration, med andra ord en samhällsorganisation som fungerar till folkets bästa. En nationalförsamling har valts.

Det är naturligtvis politiskt mycket viktigt för den nya republiken att snabbt få internationellt erkännande som suverän och självständig stat –

Torsdagen den
25 oktober 1973

*Ang. befogenheten
för organ som före-
träder de värnplik-
tiga*

inte minst av den anledningen att Guinea-Bissau siktar på medlemskap i FN. Guinea-Bissau har hittills erkänts av ett 60-tal länder. Det finns vad jag kan förstå inga som helst skäl till att Sverige skall dröja med att erkänna Guinea-Bissau. Det territoriella kravet för erkännande av nya stater kan inte vara en godtagbar motivering. I FN har vi anslutit oss till principen om nationell självbestämmanderätt för kolonier och icke-självstyrande områden, inklusive dem som Portugal gör anspråk på. Den 14 november 1972 röstade Sverige dessutom tillsammans med en stor majoritet av övriga medlemsstater i FN:s generalförsamling för en resolution där PAIGC omtalas som "den enda och den autentiska representanten" för Guinea-Bissau.

Det är bra att frågan nu är föremål för behandling i utrikesdepartementet, och jag hoppas att det inte dröjer alltför många dagar innan Sverige erkänner Guinea-Bissau.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Ang. befogenheten för organ som företräder de värnpliktiga

Herr försvarsministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr Olssons i Stockholm (vpk) i kammarens protokoll för den 19 oktober intagna fråga, nr 265, och anförde:

Herr talman! Herr Olsson i Stockholm har frågat mig om jag anser att organ tillsatta att företräda de värnpliktigas synpunkter på tjänstgörings- och jämförbara förhållanden bör ges möjlighet att utan begränsningar även bedriva uppsökande verksamhet.

Mitt svar är ja. De bör ges samma möjligheter som personalorganisationerna inom försvaret. Alltsedan staten övertog ansvaret för värnpliktsriksdagarna har de värnpliktiga fått helt andra möjligheter på detta område än tidigare.

Värnpliktsriksdagarna som är årligen förekommande väljer bland delegaterna en arbetsgrupp på nio personer av vilka en får fullgöra återstående grundutbildning vid arbetsgruppens kansli med uppgift att följa upp de beslut som fattats av tidigare värnpliktsriksdagar och i övrigt verka för de värnpliktigas allmänna intressen. När denne ledamot sedan rycker ut anställs han vid försvarsstabens personalvårdsbyrå fram till nästa värnpliktsriksdag för att gruppen skall kunna fortsätta sin verksamhet.

Utöver detta arrangeras varje år militärområdesvis konferenser till vilka förbandsnämnderna utser värnpliktiga delegater. I dessa konferenser deltar även den nämnda arbetsgruppen. I tidningen Värnpliktsnytt har arbetsgruppen möjligheter att meddela sig med de värnpliktiga.

Arbetsgruppen har dessutom möjlighet att genom besök vid förbanden få direktkontakt med de värnpliktiga.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min enkla fråga. Svaret är ju positivt men trots det har värnpliktsgruppen blivit stoppad.

Torsdagen den
25 oktober 1973
*Aug. befogenheten
för organ som före-
träder de värnplik-
tiga*

Det konkreta fallet gäller en affisch som arbetsgruppen för 1973 års värnpliktsriksdag velat sätta upp på regementena. Denna affisch har rubriken "Om du känner att någonting är fel... tala då med oss!". Man syftar då på värnpliktsgruppen. Det är ett led i en uppsökande verksamhet som måste anses helt nödvändig. Försvarsministern säger också att gruppen skall ha samma möjligheter att arbeta som andra organ inom försvarsmakten, men så har det inte fungerat. Dessutom har försvarsministern själv varit inblandad i detta ärende och haft en överläggning med värnpliktsgruppen om huruvida den skulle få fortsätta att sprida affischen.

Det började med att affischerna inte fick distribueras via försvaret. Sedan förbjöds medlemmarna i gruppen att själva åka ut till regementena och sätta upp affischerna. De undrade varför och hade ett sammanträffande den 26 september med direktör Holm och försvarsministern. Trots det kvarstår förbudet - man får alltså inte distribuera affischen. Jag tycker det är ett allvarligt ingrepp, när man nu hade hittat en demokratisk form för de värnpliktiga att komma till tals. Den är ingalunda tillfredsställande men hade tillskapats som en början, och jag tycker att man spårar något av militärt förakt för demokratin, när myndigheterna utan vidare rycker in och förhindrar arbetsgruppen att arbeta på det sätt som den anser vara lämpligt.

Jag anser alltså att trots försvarsministerns positiva svar är verkligheten tyvärr inte så bra.

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! Beträffande denna affisch, som försvarsstaben inte tillät distribueras, hade jag ett sammanträde med arbetsgruppen och resonerade med den. Innan dess hade jag talat med överbefälhavaren personligen och frågat honom varför man inte kunde få distribuera affischen. Han sade att han var beredd att göra upp med arbetsgruppen, men han ville ha en ändring i texten - inte i rubriken, som är mest känd, utan i texten.

Vad man framför allt från försvarsstaben vände sig mot var att värnpliktsriksdagen på denna affisch riktade sig till dem som känner sig "orättvist behandlade", som det står i texten, och uppmanade dem att ta kontakt med denna värnpliktsgrupp i Stockholm. Vi har under de senaste åren inom försvaret skapat en rad lokala organ där de värnpliktiga är företrädde. Vi har förbandsnämnder. Vi har kompaniassistenter. Vi har vid vissa förband under försöksverksamhet också kompaninämnder. Vi har en särskild personalvårdsassistent på de flesta förbanden. Om någon känner sig orättvist behandlad bör han vända sig till dessa organ eller till den riksdagens ombudsman som har att pröva frågor om orättvis behandling av värnpliktiga.

Försvarsstaben ansåg att man inte borde tillskapa ett nytt organ, men överbefälhavaren vill tillåta affischen om man kan komma överens om ändring på denna punkt i texten.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Men nu är det självklart så att den här värnpliktsgruppen inte har tänkt sig att den skall kunna arbeta med enskilda mål. Påståendet

Torsdagen den
25 oktober 1973

*Ang. befogetheten
för organ som före-
träder de värnplik-
tiga*

härom är bara gripet ur luften. Försvarsministern har ju själv talat med värnpliktsgruppen och vet att den inte har sådana intentioner. Den vet att det är omöjligt. Det finns helt andra institutioner inom försvaret som sköter sådana ärenden.

Bildandet av den här gruppen var ju ett sätt att få kontakt med de värnpliktiga, att få kanaler till de värnpliktiga; gruppen skulle kunna bli ett fungerande organ mellan värnpliktsriksdagarna, ett led i det arbetet.

Därför är det ändå oroande, som jag sade i mitt första inlägg, att när man nu har kommit en liten bit på väg mot demokrati inom försvaret så visar det sig att de som har ansvaret – försvarsdepartementet m. fl. instanser – och de som handlägger personaladministrationen är så oerhört känsliga för självständighet från en demokratisk grupps sida.

Då är det viktigt att en gång för alla fastslå kompetensen för denna grupp att gälla nu och fortsättningsvis tills försöksverksamheten har utvecklats, så att man inte ständigt får inhopp i fråga om vad gruppen sysslar med. Militärt tänkande personer har väldigt lätt för att sätta sig över demokratiskt valda organ och dessas beslut.

Alla ungdomsförbund stöder värnpliktsgruppen i denna fråga, de förbund som representerar riksdagspartierna plus några andra.

Det måste vara regeringens sak att klara ut denna fråga så att det blir fastslaget vilken kompetens värnpliktsgruppen har i fortsättningen.

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! Tyvärr har vi inte klarat ut vilken kompetens denna grupp har ännu – den är ju så ny – men det är klart att vi måste göra det. Detta har jag också haft samtal med arbetsgruppen om. Men är det så som herr Olsson säger, vilket jag tror att det är, nämligen att denna arbetsgrupp inte hade avsett att bli någon ny instans som skulle ta emot anmälningar mot befäl m. fl. för att behandla dem, kan man väl undanröja det som skapar detta missförstånd genom att göra en ändring i texten. Det är ju inte affischen som sådan det är fråga om, utan detta textinnehåll, som tydligen inte helt stämmer med intentionerna från arbetsgruppens sida. Jag tycker att man borde ha tagit chansen att kompromissa med överbefälhavaren, som var beredd till detta.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Det är ändå allvarligt om överbefälhavaren skall bestämma hur affischerna skall vara utformade och vilka arbetsuppgifter arbetsgruppen skall ha och vilket material den skall gå ut med. Det är minst sagt oroande. Så fungerar inte demokratin på andra ställen.

Nu tror jag inte det kan bli någon verklig demokrati inom försvaret heller, med den inställning man i dag har. Det är så typiskt att överbefälhavaren skall avgöra vad som skall stå på en affisch, om den än är aldrig så oskyldig.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. tidpunkten för förslag till riksdagen om ett nytt stålverk i Luleå

Nr 120

Torsdagen den
25 oktober 1973

*Ang. tidpunkten
för förslag till riksdagen om ett nytt
stålverk i Luleå*

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Svanbergs (s) i kammarens protokoll för den 17 oktober intagna fråga, nr 253, och anförde:

Herr talman! Herr Svanberg har frågat mig när den pågående utredningen om ett nytt stålverk i Luleå beräknas ha nått därhän att förslag därom kan föreläggas riksdagen.

De nu pågående utredningarna omfattar olika problemområden, främst av företagsekonomisk men också av näringspolitisk karaktär. Tyngdpunkten läggs på marknadsanalyser för att utröna avsättningsmöjligheterna för den starkt ökade ämnesproduktion som det nya stålverket beräknas medföra.

Utredningarna, som hittills har kunnat bekräfta den första preliminära analysens slutsats om det riktiga i att uppföra ett nytt stålverk, beräknas vara färdiga vid sådan tidpunkt att eventuellt förslag i ärendet skall kunna föreläggas vårriksdagen 1974.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Jag vill ge uttryck för min tillfredsställelse och min glädje över det positiva svar som industriministern har lämnat på min enkla fråga.

Norrboten brukar ju i regel framställas som Sveriges både rikaste och fattigaste län. Länet har mycket stora tillgångar på malm, skog och vattenkraft men har samtidigt landets högsta arbetslöshet. Den tanke som ligger bakom de nu aktuella planerna har varit att man skall utnyttja råvarorna till längre gående förädling med mycket stark förankring i länet. Det måste vara vettigt att man i ett län som Norrbotten förädlar sina råvarutillgångar i högre grad än nu och på det sättet kan ge sin befolkning sysselsättningstillfällen och försörjning. Därför har tanken på ett nytt stålverk i Luleå mötts med mycken entusiasm från länets befolkning när den tidigare framförts från NJA och från statsrådet.

Men tyvärr har under de senaste månaderna både tidningar och enskilda människor i länet hävdat att det kommer att krävas år av utredningar och dröja mycket länge innan planerna kan bli verklighet man får se om det över huvud taget blir något stålverk. Jag är därför glad att kunna konstatera att industriministern säger att arbetet skall bedrivas med sådan intensitet att det skall vara möjligt att framlägga förslag redan till vårriksdagen 1974. Med den kännedom jag har om resultatet av de hittillsvarande utredningarna tror jag att det inte bara innebär att man skall kunna lägga fram förslag, utan att man också kommer att göra det.

Jag ber än en gång att få tacka industriministern för det positiva svaret på min enkla fråga och ber honom vara övertygad om att hela Norrbottens befolkning instämmer i detta tack.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
25 oktober 1973

Ang. planerna att
omlokalisera
cementindustrin

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr *Blomkvists* (s) i kammarens protokoll för den 17 oktober intagna fråga, nr 257, och anförde:

Herr talman! Herr Blomkvist har frågat mig hur jag ser på planerna att omlokalisera landets cementindustri och vilka möjligheter som föreligger att understödja kommunens strävanden att trygga arbets- och utkomst-möjligheterna för befolkningen i Hällekis.

Jag antar att frågan är föranledd av Cementas köp av aktiemajoriteten i Gullhögen och de därav föranledda ryktena om en avveckling av cementrörelsen i Hällekis.

Enligt vad jag har mig bekant pågår det inom Cementa en brett upplagd utredning om cementindustrins framtida struktur, vari bl. a. ingår frågan om produktionssamordning mellan Gullhögen och Hällekis. Skulle det, när utredningsresultatet föreligger, bli aktuellt med en avveckling av cementproduktionen i Hällekis, utgår jag från att en eventuell avveckling görs i en sådan takt att kommunens och de anställdas intressen tillvaratas på ett skäligt sätt och att Cementa så långt möjligt bereder de anställda annan sysselsättning inom företaget och dessutom aktivt verkar för att bidra med annan sysselsättning på orten. Jag utgår ävenledes från att, om nedläggning skulle komma i fråga, också samhällets regional- och arbetsmarknadspolitiska organ underrättas om denna i god tid för att erforderliga åtgärder skall kunna vidtas.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min enkla fråga.

Jag vill framhålla att vi i mitt hemlän ser med stor oro på uppgifterna om nedläggning av cementfabriken i Hällekis. Man bör komma ihåg att samhället helt är uppbyggt kring detta företag. Invånarna i bygden är för sitt upphålle helt beroende av de arbetsuppgifter som företaget kan erbjuda. Detta innebär att en eventuell kommande nedläggning av cementfabriken skulle vara ett verkligt hot mot samhällets fortbestånd och skulle få katastrofala följder för Hällekis och för Götene kommun i dess helhet.

När det gäller frågan om koncentrationen inom cementindustrin vill jag liksom industriministern nöja mig med att konstatera att det nu pågår en utredning.

I det här sammanhanget vill jag gärna peka på att det talas om tre olika alternativ för Hällekisfabrikens del, varav ett är nedläggning. Det framgår av uppgifter i pressen att representanter för företaget i första hand framhåller nedläggningsalternativet. Vid samtal med personalen visar det sig ganska klart att man anser att det skulle vara nära nog ansvarslöst att lägga ner cementtillverkningen i Hällekis. Personalens representanter hävdar med bestämdhet att med normala investeringar för underhåll i industrin skulle fabriken vara lönsam under många år framåt i tiden. Det är en uppfattning som delas helt av kommunens företrädare.

Utan arbetsplatser på orten skulle naturligtvis detta samhälle vara

Torsdagen den
25 oktober 1973

*Om höjning av övre
gränsen för direkt-
lån som beviljas av
företagarföreningar*

dödsdömt. Det skulle i fortsättningen inte kunna erbjuda något arbete åt den aktiva befolkningen.

Jag är självfallet mycket glad över att industriministern på ett alldeles särskilt sätt har understrukit att de anställdas och kommunens intressen måste tillvaratas så långt som möjligt. Jag delar också hans uppfattning att företaget har ett stort ansvar när det gäller att trygga sysselsättningen åt befolkningen i Hällekis. För var och en som känner de lokala förhållandena framstår det som självklart att bolaget måste ta sitt ansvar för att Hällekis som samhälle skall få möjlighet att leva vidare. Jag litar på att industriministern kommer att följa utvecklingen och vidta de åtgärder som anses nödvändiga för att bevara ett levande samhälle i Hällekis.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om höjning av övre gränsen för direktlån som beviljas av företagarföreningar

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Larfors' (s) i kammarens protokoll för den 17 oktober intagna fråga, nr 254, och anförde:

Herr talman! Herr Larfors har frågat mig om jag är villig att överväga en höjning av övre gränsen för de direktlån som företagarföreningarna äger att bevilja hantverksföretag samt mindre och medelstora företag.

Företagarföreningarnas förbund har nyligen hemställt att den övre gränsen för direktlån skall höjas från 200 000 till 300 000 kronor. Frågan övervägs för närvarande i inrikesdepartementet, och regeringens ställningstagande kommer att redovisas i 1974 års statsverksproposition.

Herr LARFORS (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min fråga, som jag ser såsom positivt. I propositionen 165 i år framhålles att företagarföreningarna successivt förstärkts och att de fått allt större betydelse som förmedlare av statligt kreditstöd till de mindre och medelstora företagen.

Värriksdagen beslöt också att företagarföreningarna under det nyinrättade industriverket skulle svara för den regionala samordningen och för direktinformationen till företagen om utbudet av företagsservice. Som statsrådet påpekat i propositionen 165 kan man antaga att dessa kontakter ställer ökade krav på företagarföreningarna i fråga om nya krediter, och därför är det både välbehövligt och välbetänkt att det i propositionen föreslås ett tilläggsanslag på 20 miljoner kronor till hantverks- och industrilånefonden för budgetåret 1973/74.

Med min fråga till statsrådet Holmqvist har jag önskat rikta uppmärksamheten på att den övre gränsen för lånesummans storlek borde höjas. Nu kan en sökande få låna högst 200 000 kronor. Endast om särskilda förhållanden föreligger må högre belopp beviljas, men då måste företagarföreningen först inhämta industriverkets medgivande. Det tar tid, och av erfarenhet vet jag att ett beslut om lån ibland är mycket brädslande för

Torsdagen den
25 oktober 1973

*Om åtgärder för
säkrare och snabbare
sammanräkning
vid riksdagsval*

sysselsättningen vid ett visst företag.

Sedan den övre gränsen sattes till 200 000 kronor har naturligtvis maskiner och anläggningar ökat i pris liksom allt annat. Materiel av olika slag har också blivit dyrare, och det kräver ökat rörelsekapital. Enbart detta kunde vara tillräckliga skäl för höjning av den övre lånegränsen. Det mest väsentliga skälet för att höja lånegränsen är dock enligt min uppfattning ett annat. Även de mindre och medelstora företagen måste rationalisera och förbättra sin produktionsförmåga. Gör de inte det, klarar de inte konkurrensen. Därför måste också denna företagargrupp skaffa sig en effektivare och mer avancerad maskinpark, bättre lokaler osv.

Som jag redan har sagt betraktar jag inrikesministerns svar på min fråga som positivt, och jag hoppas att de problem som jag här har påpekat kommer att bli lösta när frågan har penetrerats i departementet. Jag tackar än en gång för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om åtgärder för säkrare och snabbare sammanräkning vid riksdagsval

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Lindahls* (s) i kammarans protokoll för den 16 oktober intagna fråga, nr 248, och anförde:

Herr talman! Herr Lindahl har frågat mig om jag är i tillfälle att redogöra för vilka åtgärder som kommer att vidtas för att i kommande val förhindra ett upprepande av dels de felaktigheter som misstänks ha begåtts i valförrättningen i årets val, dels den långa tidsutdräkten i röstsammanräkningen.

Det är ännu för tidigt att ta ställning till frågan om erfarenheterna från höstens val bör föranleda förslag om ändringar i vallagstiftningen eller andra åtgärder från justitiedepartementets sida. Inom riksskatteverket, som är central valmyndighet, pågår för närvarande en genomgång av valproceduren i dess helhet. Genomgången är ännu inte avslutad. Resultatet av denna får avvaktas innan ställning tas i frågan om några lagstiftningsåtgärder behöver vidtas. Hittills tillgängliga informationer ger emellertid inte vid handen att det vid årets val skulle ha förekommit felaktigheter i större utsträckning än vid tidigare valtillfällen.

Vid årets val räknades som bekant huvuddelen av poströsterna tillsammans med vallokalrösterna på valnatten, medan återstoden, i huvudsak poströster som avgetts på själva valdagen, räknades hos respektive valnämnder under onsdagen efter valdagen. Av det totala antalet poströster -- ca 740 000 -- räknades ca 690 000 i vallokalerna och ca 50 000 hos valnämnderna. Det förhållandet att poströsterna räknades preliminärt i vallokalerna och hos valnämnderna innebär givetvis att den definitiva sammanräkningen hos länsstyrelserna underlättades i hög grad.

Redan nu anser jag mig på grundval av de informationer jag fått kunna dra slutsatsen att röstsammanräkningen i riksdagsvalet gått i stort sett

Torsdagen den
25 oktober 1973

*Om åtgärder för
säkrare och snabba-
re sammanräkning
vid riksdagsval*

enligt planerna. Den preliminära sammanräkningen i vallokalerna under valnatten kunde, trots att den omfattade ca 93 procent av poströsterna, genomföras utan att några mer betydande förseningar uppstod i förhållande till tidsåtgången vid tidigare val. Under onsdagen efter valdagen räknades återstående 7 procent av poströsterna hos valnämnderna, som kontinuerligt rapporterade till riksskatteverket. Ett samlat preliminärt valresultat, innefattande alla poströster, och en preliminär mandatfördelning förelåg redan på onsdagskvällen. Den slutliga sammanräkningen skedde därefter under torsdagen och fredagen. Riksskatteverket kunde vid 16-tiden på fredagen efter valdagen meddela den definitiva mandatfördelningen.

Den ordning som tillämpades i årets val innebar alltså för riksdagsvalets del dels att det var möjligt att under valnatten genomföra en preliminär sammanräkning som omfattade mer än 99 procent av det totala antalet avgivna röster, dels att ett preliminärt valresultat omfattande alla avgivna röster var tillgängligt tre dagar efter valdagen, dels att det slutgiltiga valresultatet med definitiv mandatfördelning förelåg redan fem dagar efter valdagen. Jag vill erinra om att vid 1970 års val den definitiva mandatfördelningen förelåg först nio dagar efter valet och att något preliminärt resultat omfattande poströster aldrig kunnat räknas fram vid tidigare val. Också i fråga om landstingsvalen och valen till kommunfullmäktige innebar den ordning för sammanräkningen som tillämpades i årets val att tidsvinster kunde göras om man jämför med tidigare val.

Vad jag hittills har sagt avser röstsammanräkningen. En helt annan sak är rapporteringen av valresultaten på valnatten. Uppenbart är att denna rapportering har försenats. Anledningarna härtill är också under utredning inom riksskatteverket. Från justitiedepartementets sida kommer denna utredning att följas med uppmärksamhet. Jag vill emellertid påpeka att rapporteringen av valresultaten inte regleras i vallagen. De åtgärder som utredningen kan föranleda får ta sig uttryck i anvisningar som utfärdas i anslutning till bestämmelserna i vallagen om sammanräkningen av avgivna röster.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga.

Jag hade inte med den här frågan för avsikt att försöka hitta syndabockar. Kritiken har kanske på en hel del punkter varit överdriven, och det finns skäl betona att många tusen människor, som varit direkt engagerade i valförrättningen, naturligtvis har gjort ett väldigt fint arbete. Detta bör understrykas efter den debatt som har förts i pressen.

Den här gången var det också många nya inslag i valförrättningen. Man kanske tidigare kunde falla tillbaka på ett inkört system. Besvikelsen blev stor den här gången på grund av att man i massmedia ställde i utsikt att riksdagsvalets slutresultat skulle föreligga redan före midnatt; därför blev den långsamma rapporteringen i TV och radio en stor överraskning.

Man kan förmoda att det har brustit - jag vet emellertid inte i detalj hur det ligger till - i samarbetet mellan Sveriges Radio och den centrala valmyndigheten. Hur som helst: Målsättningen måste vara att det skall bli ännu bättre vid nästa och kommande val. Det är viktigt att man

Torsdagen den
25 oktober 1973

*Ang. tillsättandet
av valförrättare*

informerar och utbildar dem som i olika led har att svara för denna viktiga uppgift. Vissa administrativa förenklingar kanske kan vidtas. Det sägs från dem som har sysslat direkt med de här frågorna att det bl. a. har varit en del svårtolkade bestämmelser.

Vad som har förevarit blir alltså föremål för en utvärdering, och jag tackar för statsrådets svar på den punkten. Det vore intressant att veta vilka svårigheter man har haft i valnämnderna och vilka svårigheter man centralt har stött på. Den fråga vi ställer oss är naturligtvis: Vad kan man vid ett kommande val göra bättre? Det är bra att det pågår en sådan utvärdering. Jag hoppas att partierna med sin stora erfarenhet på området även kommer att bli tillfrågade.

I det sammanhanget kan man ju också inför kommande val undra: Är det fortfarande aktuellt att vi skall pröva den maskinella valtekniken? Den valtekniska utredningen experimenterade med ett datamässigt valförfarande med valboxar och kassetter. Detta var ju för något år sedan en synnerligen aktuell fråga. Numera talas det inte mycket om saken. Det kanske inte längre tillhör praktisk politik att tänka sig en valförrättning på det sättet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Ang. tillsättandet av valförrättare

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Olssons* i Sundsvall (c) i kammarens protokoll för den 17 oktober intagna fråga, nr 255, och anförde:

Herr talman! Herr Olsson i Sundsvall har frågat mig om det är väl förenligt med andan i gällande vallagstiftning att majoriteten i en valnämnd utnyttjar sin majoritetsställning för att besätta samtliga poster som valförrättare med personer som tillhör samma politiska meningsriktning som valnämndens majoritet.

Enligt vallagen ankommer det på valnämnden i valdistriktsindeldad kommun att för varje valdistrikt utse minst fyra personer som skall vara valförrättare i distriktet.

Valnämnderna i de olika kommunerna är numera helt kommunala organ. Ledamöter och suppleanter i valnämnderna skall enligt vallagen utses på samma sätt och enligt samma principer som ledamöter och suppleanter i andra kommunala nämnder.

Vallagen ger alltså uttryck för tanken att sammansättningen av valnämnderna och därmed utseendet av valförrättare är en kommunal angelägenhet. Mot den bakgrunden vill jag här inskränka mig till att framhålla att den avgörande synpunkten när valförrättare skall utses givetvis måste vara att de som utses skall vara väl ägnade att fullgöra de betydelsefulla uppgifter som vallagen lägger på dem. Dessa uppgifter är av sådan art att man vid utseendet av valförrättare inte har anledning att ta hänsyn till annat än att vederbörande skall kunna fullgöra uppgifterna på ett tillfredsställande och för väljarna förtroendeingivande sätt.

Herr OLSSON i Sundsvall (c):

Nr 120

Torsdagen den
25 oktober 1973

*Ang. tillsättandet
av valförrättare*

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min fråga.

Att valförrättarna bör representera mer än ett parti borde egentligen vara så självklart att det inte behöver närmare motiveras. Enligt den nya vallagen får ju valnämnden utses genom proportionellt val. I det fallet är den nya lagen ett framsteg jämfört med den tidigare, där någon bestämmelse om rätt till proportionellt val inte fanns. Men när valnämnden har att utse valförrättare föreskriver lagen ingen rätt till proportionellt val. Däremot brukar man i de allra flesta kommunerna tillämpa någon form av fördelning mellan partierna, så att valförrättarna representerar mer än ett parti i varje valdistrikt. Även politiskt obundna personer utses till valförrättare i ganska stor utsträckning.

Men det finns tyvärr undantag från denna praxis. Min fråga är närmast föranledd av att i min grannkommun, Timrå, vägrade majoritetspartiet - som hade fyra av de fem ledamöterna i valnämnden - att i kommunens ursprungliga område, som bestod av sju valdistrikt, utse någon valförrättare som representerade annat parti än majoriteten. Trots att den femte ledamoten av valnämnden föreslog en person som valförrättare i vart och ett av dessa sju valdistrikt utsågs samtliga 42 valförrättare i den delen av kommunen från ett och samma parti.

Till valförrättare skall självfallet utses personer som är lämpliga för uppgiften. Det gäller givetvis för alla kommunala val. Men det torde knappast finnas något valdistrikt i vårt land där samtliga lämpliga personer råkar tillhöra ett och samma parti. Att ett parti på nämnda sätt utnyttjar sin majoritetsställning vid utseende av valförrättare i en rad valdistrikt är enligt åtskilligas uppfattning ett missbruk av majoritetsställningen, och detta har upprört många väljare. Rätten till proportionellt val av valnämnd borde, även om den inte är inskriven i lagen, leda till en skälig fördelning av uppdragen som valförrättare. Jag tror också att de flesta av oss när lagen antogs räknade med att den skulle tillämpas på det sättet.

Med den trovärdighet, objektivitet och likabehandling av olika meningsriktningar som skall prägla ett val i en demokratisk stat borde det vara självklart att inte enbart *ett* partis representanter skall handha valförrättningen. Det får inte finnas något i valförrättningen som ger väljarna anledning att ifrågasätta tillförlitligheten. Enligt en mycket utbredd uppfattning bör man i god demokratisk anda utse valförrättare med olika politisk hemvist.

Herr talman! Jag beklagar att justitieministern i sitt svar inte har givit något belägg för att han i detta fall delar mina synpunkter utan enbart fäster avseende vid att lämpliga personer skall utses. Jag hade hoppats på ett uttalande av justitieministern, som hade kunnat vara vägledande vid kommande val av valförrättare och som hade kunnat skydda minoritetsintressena. Jag utgår emellertid ifrån att vi i annat sammanhang här i riksdagen får anledning återkomma till denna fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
25 oktober 1973

*Ang. den svenska
fiskarkärens fram-
tida utkomstmöj-
ligheter*

Herr jordbruksministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr Åbergs (fp) i kammarens protokoll för den 17 oktober intagna fråga, nr 256, och anförde:

Herr talman! Herr Åberg har frågat mig, vilka åtgärder regeringen ämnar vidta för att i god tid tillförsäkra den svenska fiskarkären möjlighet att för framtiden fortsätta med sitt yrke på Nordatlanten, Nordsjön och andra fångstområden, där man fiskat sedan generationer, därest den av FN planerade havsrättskonferensen våren 1974 skulle ge de olika kuststaterna rätt att flytta ut fiskegränserna till 200 sjömil, vilket nu i olika former planeras.

I dag innan ännu FN:s generalförsamling sammankallat havsrättskonferensen är det vanskligt att spekulera i vad konferensen kan komma att fatta för beslut om vidgade fiskerättigheter för kuststaterna. Under förberedelsearbetet inför konferensen har den svenska delegationen verkat för sådana lösningar av fiskegränsfrågan som medger att det traditionella svenska fiske som nu bedrivs kan fortsätta. Från svensk sida kommer vi självfallet att med kraft driva denna linje också i fortsättningen.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga.

Det är kanske riktigt att det är för tidigt att spekulera över vad havsrättskonferensen kan komma att utmyнна i. Men en hel del pekar på att de stater som gått in för att vid konferensen föreslå ganska kraftiga utflyttningar av fiskegränserna får allt fler med sig på sin linje. Det har redan gjorts ensidiga utflyttningar på många håll. De som gjort sådana kommer givetvis att stödja den linjen, och därtill kommer en hel del andra som väntar till dess konferensen kommer till stånd. Det finns därför all anledning att tro att en utflyttning av fiskegränserna till 50, 100 eller 200 mil för Nordsjöns del kommer att godkännas av konferensen. Om så blir förhållandet blir det nära nog omöjligt – och detta gäller i alla tre fallen – att bedriva svenskt fiske i Nordsjön.

Jag är tacksam för att den svenska delegationen enligt vad statsrådet säger i svaret har verkat för sådana lösningar av fiskegränsfrågan som medger att det traditionella svenska fiske som nu bedrivs kan fortsätta. Jag är också glad för att statsrådet säger att den svenska regeringen även i fortsättningen med kraft kommer att driva denna linje. Jag tvivlar inte på det. Men jag vill samtidigt säga att fiskarna är djupt oroade för framtiden. En del saker som har hänt ger anledning till oro. När det gällde Islands ensidiga utflyttning av fiskegränsen från 12 till 50 sjömil hade regeringen tidigare den inställningen att sådana utflyttningar inte borde ske. Men i våras framgick det tydligt av en interpellationsdebatt här i kammaren att man på svensk sida var på glid rätt avsevärt i detta avseende. Detta har oroat den svenska fiskarkären.

Därtill kommer en annan omständighet. Norge är den stat som vid en utflyttning av fiskegränsen till 200 mil skulle ta den största delen av

Torsdagen den
25 oktober 1973

*Ang. den svenska
fiskarkårens fram-
tida utkomstmöj-
ligheter*

Nordsjön. Vi har tidigare haft mycket kortfristiga avtal med Norge och haft löfte om att avtalen kan förlängas, men när den dagen kommit, har någon förlängning inte kommit till stånd, och våra fiskare har fått lämna områden som de fiskat på sedan mycket lång tid tillbaka.

Jag ber som sagt att få tacka för svaret. Jag litar på att regeringen kommer att göra sitt bästa på detta område. Jag vill rekommendera att man är ute i mycket god tid och med alla till buds stående medel arbetar för att vi skall få fortsätta att fiska; annars försvinner vårt västsvenska fiske.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag tycker att herr Åberg och jag skall hjälpas åt att stilla fiskarnas oro. Frågan är för tidigt väckt, och man har enligt min mening onödiga bekymmer. Det är riktigt, som herr Åberg säger, att de stater som ämnar delta i havsrättskonferensen och som vill ha fiskegränserna utflyttade är många och växer i antal. Men det finns ett lika stort – och växande – antal stater som har ringa eller inga fiskevattnen, men som bedriver traditionellt fiske där. Och konferensen kommer inte bara att handla om rätten för kuststaterna att bedriva fiske, utan en lika viktig fråga är rätten för andra stater att få bedriva traditionellt fiske.

Jag ser på frågan så att det är möjligt att vi inte behöver ta upp bilaterala avtal med något land utan att frågan löses på konferensen -- när den nu kommer till stånd. Men om det skulle bli fallet att vi måste ta upp bilaterala förhandlingar vill jag rekommendera herr Åberg att tala med sina kolleger i de aktuella länderna. Deras uppfattningar är nämligen rätt avgörande för hur regeringarna handlar. Jag tror alltså att den bästa nyttan herr Åberg kan göra för sina uppdragsgivare är att försöka tala med sina yrkesbröder i Norge och andra länder, så att de ställer sig välvilliga till de svenska fiskarnas anspråk. Gör de det har vi inga som helst svårigheter med regeringarna i de länderna.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Statsrådet säger att frågan är för tidigt väckt. Även när jag påpekade att islänningarna redan i sin valrörelse började resonera om en utflyttning sade man att jag var för tidigt ute. Tyvärr visade det sig två år senare att jag inte var det utan att det fanns alla skäl till den oro jag den gången hyste. Jag anser inte att frågan är för tidigt väckt. Man måste vara ute i god tid för att se om sitt hus i sådana här sammanhang.

Jag kan utan vidare ge statsrådet löftet att jag skall göra vad som på mig ankommer när det gäller att via fiskarorganisationerna föra diskussioner med kolleger i övriga berörda länder – där så ske kan, och det blir väl närmast Norge. Men med en 200-milsgräns i Nordsjön kommer Storbritannien, Västtyskland, Holland och Danmark också in i bilden, och jag är inte övertygad om att vi har samma möjligheter där att nå något vidare bra resultat – utom möjligen i Danmark.

Statsrådet sade att vi skall hjälpas åt att lugna fiskarna. Det höll jag på

Torsdagen den
25 oktober 1973

*Om vidgad rätt till
ersättning för
skadegörelse som
förorsakats av
fridlysta djur*

med när det gällde Islands fiskegräns under tiden fram till den interpellationsdebatt som ägde rum här i våras. Efter den dagen har det inte gått att lugna fiskarna. Jag hoppas att vi skall ha bättre möjligheter att lugna dem nu, men jag är oroad liksom de är.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! För att Island skall vederfaras rättvisa vill jag säga att det är riktigt att vi, när Island flyttade ut sina fiskegränser, sade att det kanske hade varit mer tillfredsställande om man hade avvaktat havsrättskonferensen. Men nu har Island ändå flyttat ut sina fiskegränser. Om de svenska fiskarna hade bedrivit ett fiske i de fiskevattnen och vi hade behövt förhandla med islänningarna om att få fortsätta fiska där vågar jag påstå att vi hade lyckats med det. Men vi bedrev inget fiske i de farvattnen, och därför var inte frågan aktuell. Jag tror alltså inte att man utan vidare skall säga i den svenska riksdagen att vi inte hade fått lov att fiska där om vi hade gjort det traditionellt. Jag tror att vi skulle ha kunnat träffa en överenskommelse om vi hade behövt.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Statsrådet och jag vet lika litet om huruvida vi hade fått lov att fiska vid Island. Men vad vi vet är att sådana utflyttningar som den Island gjort är smittsamma, och det är bl. a. det som gör att Norge i dag har gått ännu längre och sagt ifrån att de kommer att kräva 200 mil vid den planerade havsrättskonferensen. Vad jag här diskuterar är alltså inte utflyttningen av Islands gräns som sådan. Det är det förhållandet att tendensen att lägga sig till med stora områden av tidigare internationellt vatten för eget bruk sprider sig som jag inte tycker är riktigt och som jag anser att vi från svensk sida bör motarbeta.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om vidgad rätt till ersättning för skadegörelse som förorsakats av fridlysta djur

Herr jordbruksministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara fru Normarks (s) i kammarens protokoll för den 19 oktober intagna fråga, nr 262, och anförde:

Herr talman! Fru Normark har frågat mig, om jag är beredd att vidtaga ytterligare åtgärder för att ersätta enskilda personer som råkat ut för skadegörelse av fridlysta djur.

Jag vill erinra om att ersättning av statsmedel redan nu utgår beträffande skadegörelse av vissa fridlysta djur, nämligen några rovdjur samt älg och kronhjort. När det gäller andra fridlysta djur finns enligt jaktstadgan möjligheter att ingripa för att förebygga skadegörelse.

Enligt min mening är det rimligt att gottgörelse utgår till den som drabbats av betydande förluster till följd av skadegörelse av fridlysta djur, mot vilka vederbörande ej kunnat värna sig. Jag är emellertid inte beredd att förorda några ersättningsregler utöver dem som redan finns. Då skada

vållas av andra djur än rovdjur, älg och kronhjort får en prövning av eventuell ersättning ske från fall till fall.

Nr 120

Torsdagen den
25 oktober 1973

*Om vidgad rätt till
ersättning för
skadegörelse som
förorsakats av
fridlysta djur*

Fru NORMARK (s):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret. Jag uppfattar såsom något mycket positivt statsrådets mening att det är rimligt att den som vållas skada av fridlysta djur som vederbörande inte kunnat värna sig mot kan få ersättning för skadan.

Anledningen till min fråga är ett par fall som inträffat i mitt hemlän, där bävvar åsamkat fastighetsägare skadegörelse och övrigt ohägn. Fastighetsägarna har vänt sig till länsstyrelsen med begäran att dels få riva bäverdammarna, dels få ersättning för vattenskadorna på sina fastigheter. Både länsstyrelsen och naturvårdsverket har emellertid av formella skäl avstyrkt tillstånd att riva bäverdammarna men förklarat sig beredda att pröva frågan om särskilt tillstånd för Västerbottens jaktvårdsförening att fånga eller fälla visst antal bävvar inom länet, om så bedöms lämpligt enligt jaktvårdsstadgan. Därigenom skulle möjlighet erbjudas att delvis tillgodose de klagandes önskemål.

Även om bäverstammen gallras kvarstår emellertid problemet angående ersättning för uppkommen skada. Vidare tycker jag att möjligheten att gallra bäverstammen genom att avskjuta en del djur är ett mycket negativt sätt att lösa problemet. Detsamma kan kanske sägas om möjligheten att riva bäverdammarna, eftersom man på det sättet undanröjer bävvarnas utkomstmöjligheter -- de måste flytta därifrån vare sig de vill det eller inte.

I de fall jag nämnde -- jag skall här inte diskutera de enskilda fallen, men jag räknar med att det är samma problem på andra håll -- har dammarna delvis rivits genom polisens försorg, men de kvicka och trevliga djuren har snart byggt upp dem igen. Hotet om nya vattenskadorna på fastigheterna kvarstår alltså, och de klagande har fått veta av länsstyrelsen att det inte finns några möjligheter till ersättning för dessa skador. Jag skulle därför ha varit tacksam för ett något mera preciserat löfte av jordbruksministern.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att länsstyrelsen inte har till sitt förfogande några medel för att ersätta skador av den här arten, men när jag har svarat fru Normark: "Då skada vållas av andra djur" osv., "får en prövning av eventuell ersättning ske från fall till fall", menar jag därmed att vi har möjligheter inom regeringen att i sådana enskilda fall ge ersättning, eventuellt från jaktvårdsfonden. Men då får man alltså ansöka hos regeringen om sådan ersättning. Anser vi i regeringen att det finns någon annan möjlighet att lämna ersättning, ser vi till att den utnyttjas först, om djuren har vållat skada på grund av åtgärder som samhället har ansvaret för.

Fru NORMARK (s):

Herr talman! Jag tackar för tillägget och konstaterar att utsikterna är goda för de här människorna att få sina behov av ersättning tillgodosedda

Torsdagen den
25 oktober 1973

*Ang. villkoren för
och verkningarna av
processbehörighet*

samt att vi får behålla den trevliga bäverstammen.

Inom naturvårdsverket pågår en utredning om hur man för framtiden skall ordna det för bäverstammen i landet. Det är möjligt att man också där kommer fram med några förslag i detta ärende.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Ang. villkoren för och verkningarna av processbehörighet

Herr statsrådet LIDBOM erhöll ordet för att besvara herr Möllers (fp) i kammarens protokoll för den 16 oktober intagna fråga, nr 239, till herr justitieministern, och anförde:

Herr talman! Herr Möller har frågat justitieministern om han avser att vidta åtgärder med anledning av JO-utlåtandet den 12 mars 1973, vari påpekas att luckor som skapar rättsosäkerhet föreligger i lagstiftningen beträffande dels under vilka förutsättningar en myndig person skall kunna fränkännas processbehörighet, dels på vilket sätt en sådan persons talan skall kunna föras. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

I domstolspraxis finns det flera exempel på att myndiga personer har fränkänts processbehörighet på grund av sin sinnesbeskaffenhet. Samtidigt har domstolarna enligt gällande regler små möjligheter att utse ställföreträdare för en part som är myndig. De angivna förhållandena har lett till att domstolarna i flera fall har varit nödsakade att avvisa myndiga parter talan. På motsvarande sätt har domstolarna avvisat talan som har väckts mot personer som är myndiga men som trots detta har bedömts sakna processbehörighet.

Jag delar JO:s uppfattning att den angivna situationen inte är tillfredsställande. Ett sätt att komma till rätta med problemet skulle naturligtvis vara att vidga möjligheterna att omyndigförklara personer som på grund av sin sinnesbeskaffenhet inte själva kan föra sin talan i rättsliga sammanhang. En sådan lösning kan emellertid inte anses lämplig. Med hänsyn till de ingripande verkningar som en omyndighetsförklaring har i olika avseenden bör man enligt min mening iaktta stor restriktivitet när det gäller att förklara en person omyndig. I stället behövs det regler som gör det möjligt att vid behov alltid förordna ställföreträdare även för den som är myndig. Enligt min mening är det därvid naturligt att i första hand försöka bygga ut det nuvarande godmansinstitutet. Inom justitiedepartementet pågår också sedan en tid tillbaka en översyn av reglerna om utseende av god man. Översynen, som grundar sig på förslag av förmynderskapsutredningen, är ett led i ett större arbete med en reformering av förmynderskapslagstiftningen. Jag räknar med att arbetet skall resultera i en departementspromemoria i början av nästa år och att regeringen skall kunna lägga fram vissa reformförslag för riksdagen sedan promemorian har remissbehandlats. Min förhoppning är att vi då också skall kunna ange en lösning på problemet om hur talan skall kunna föras för den som är myndig men som trots detta saknar processbehörighet.

Herr MÖLLER (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga, i vilken jag hänvisar till ett JO-utlåtande av den 12 mars 1973 med diarienummer 1947/72. JO ger däri för övrigt den rättspsykiatriska sektionen inom socialstyrelsen en skrapa genom att konstatera att på den centrala punkten i dess utlåtande "måste denna motivering sägas vara väl knapphändig och näppeligen ge tingsrätten all den ledning vid frågans bedömning som tingsrätten kunde behöva". Detta gäller alltså en så viktig fråga som en människas processbehörighet.

JO betonar dessutom: "Det kan göras gällande att förutsättningen för att en person skall kunna fränkännas processbehörighet" -- denna allvarliga fråga att en person inte själv skall kunna föra sin sak till domstol -- "måste vara att han har en ställföreträdare som i så fall kan föra talan i hans ställe -- -- -. Så har emellertid lagrummet inte tolkats och tillämpats i praxis -- -. Man måste därför räkna med att det finns ett ej ringa antal människor i landet som är myndiga och som ingen ansökningsberättigad anser sig böra begära omyndigförklarade men som av domstol skulle förklaras sakna processbehörighet om de sökte väcka talan eller någon sökte väcka talan mot dem."

Detta är sålunda en väsentlig rättssäkerhetsfråga, vilket också statsrådet understryker.

JO konstaterar även att klaganden "i sin skrivelse hit understrukit att en person inte utan mycket starka och mycket entydiga skäl bör kunna fräntas sin rättsliga handlingsförmåga. Eljest skulle för honom till stor del det rättsskydd bli vält över ända som ett rättssamhälle velat bygga upp till skydd för medborgarna."

Denna rättssäkerhetssynpunkt delar JO och uttalar: "Det framstår som verkligt betänkligt att det ej lagstiftningsvägen sörts för ett klargörande av under vilka förutsättningar en myndig person skall kunna fränkännas processbehörighet. Än mer otillfredsställande måste det anses vara att lagstiftningen ej heller anvisat någon ordning enligt vilken en persons talan kan föras, då han funnits sakna behörighet att själv föra sin talan. Som det nu är har han i praktiken ingen annan möjlighet att få sin talan utförd än att begära sig omyndigförklarad -- -- -. Det förtjänar betonas att bristen på reglering skapar rättsosäkerhet inte bara för den person vars rättskapacitet det gäller utan också för den som kan behöva inleda process mot honom."

Jag är därför verkligt glad för statsrådets svar. Givetvis skall inte den vägen beträdas att man omyndigförklarar fler personer. Det behövs i stället stor restriktivitet på den punkten.

Jag vill till slut vädja till statsrådet och regeringen: När ni nu tydligen kommer att framlägga ett förslag för att klara detta problem, se då till att lagen träder i kraft praktiskt taget omedelbart. För här finns inga väsentliga rättsintressen hos annan part som träds för nära, men man ger många människor den rätt de behöver och bör kunna påräkna i ett rättssamhälle.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
25 oktober 1973

*Om utredning
rörande ökat skydd
för medborgarnas
politiska fri- och
rättigheter*

§ 12 Om utredning rörande ökat skydd för medborgarnas politiska fri- och rättigheter

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Hernelius'* (m) den 16 oktober framställda interpellation, nr 122, till herr statsministern, dels herr *Ahlmarks* (fp) i kammarens protokoll för den 16 oktober intagna fråga, nr 243, och anförde:

Herr talman! Herr Ahlmark har frågat mig varför regeringen ännu inte har tillsatt den utredning om ökat grundlagsskydd för medborgerliga fri- och rättigheter som partierna kom överens om i maj. Herr Hernelius har i interpellation till statsministern också frågat vad anledningen är till att utredningen inte ännu har tillsatts och därutöver när regeringen avser att låta tillsätta denna. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Jag avser att besvara frågorna i ett sammanhang.

Den överenskommelse om en utredning om ökat grundlagsskydd för medborgerliga fri- och rättigheter som träffades i konstitutionsutskottet vid dess behandling av propositionen angående grundlagsreformen kom som bekant under kammarens prövning först i början av juni i år. Även om direktiven för utredningen med utgångspunkt i uttalandena i utskottets betänkande har kunnat färdigställas snabbt, har tillsättandet av utredningen ansetts böra anstå till dess riksdagens höstsession har inletts. Utredningen kommer att tillsättas inom den allra närmaste tiden.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret.

Anledningen till att jag ställde interpellationen till statsministern var att statsministern tog del i den av justitieministern omnämnda debatten i början av juni, närmare bestämt den 5 juni. Statsministern sade då, sedan han redogjort för överenskommelsen mellan partierna i konstitutionsutskottet: "Regeringen ställer sig självfallet helt bakom detta utskottets förslag, och vi kommer att snabbt tillsätta den utredning som utskottet har begärt."

"Snabbt tillsätta" denna utredning! Det sades alltså den 5 juni. Nu nalkas vi månaden november, och utredningen är ännu icke tillsatt. Det skall ske inom den närmaste tiden, säger justitieministern nu. Det är bra det, men det har gått en rätt lång tid.

Jag kan inte förstå annat än att det skäl för dröjsmålet som anförs i interpellationssvaret, nämligen att man har ansett att tillsättandet av utredningen bör anstå till dess riksdagens höstsession har inletts, icke är särskilt hållbart. Riksdagen har sagt sin mening, och statsministern har utlovat att snabbt tillsätta en utredning. Sedan har det gått månad efter månad.

Det betänkliga med detta dröjsmål har varit att tidsschemat för denna utredning, redan när utskottet skrev sitt förslag, var mycket hårt pressat. Meningen är att förslag skall framläggas i sådan tid att grundlagsändring kan företas senast 1976. Med tanke på remisstider och den mycket svåra materia det här gäller borde man sannerligen ha behövt komma i gång så fort som möjligt.

Torsdagen den
25 oktober 1973*Om utredning
rörande ökat skydd
för medborgarnas
politiska fri- och
rättigheter*

Jag kan inte komma ifrån att jag tycker att regeringen genom denna försening har visat en viss nonchalans gentemot både utskottet och riksdagen i dess helhet.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Den regeringsform, som nu är vilande och som skall antas om ett par månader, kommer inte på något radikalt sätt att fördjupa grundlagsskyddet för medborgarliga fri- och rättigheter. Det är den största svagheten med den lag som från år 1975 kommer att bli våra nya författning.

I den frågan stod striden het under våren. Från liberalt håll lade vi fram en konkret lagtext som skulle ha gett ett fördjupat skydd i grundlagen för fri- och rättigheterna. Vi lade också fram förslag om en vidgning av rättighetsavsnittet utöver det som nämndes i regeringens proposition.

På fyra punkter lyckades vi, delvis i samverkan med ett eller två andra oppositionspartier, driva fram förbättringar av lagtexten.

Kravet på ersättning vid expropriation m. m. görs tvingande, "bör" byts ut mot "skall" i lagtexten.

Rätten till fackliga stridsåtgärder, som regeringen hade "glömt bort", förs in i en särskild paragraf.

Ett ovillkorligt förbud att hindra svensk medborgare att återvända till riket införs i regeringsformen.

Förbud att införa dödsstraff -- i fred eller i krig -- blir en del av vår nya grundlag.

Det var naturligtvis bra men inte tillräckligt. De grundläggande rättigheterna -- yttrandefrihet, religionsfrihet, föreningsfrihet osv. -- får inte något reellt grundlagsskydd, vilket de heller inte har i nu gällande regeringsform från 1809. I enlighet med regeringens förslag kommer vanlig lag att kunna inskränka eller upphäva de rättigheter som räknas upp i det andra kapitlet i regeringsformen. Med *en* rösts majoritet kan riksdagen med beslut vid *ett* enda tillfälle begränsa alla dessa rättigheter.

Det är naturligtvis en orimlig ordning. Efter hårda förhandlingar fick vi socialdemokraterna att medge att detta andra kapitel enbart skulle vara provisoriskt. En parlamentarisk utredning skulle tillsättas. Den skulle dels förankra skyddet för de traditionella rättigheterna i författningen, dels överväga vilka rättigheter i de konventioner som Sverige ratificerat som borde införas i vår grundlag, dels överväga en vidgning av rättighetsområdet i övrigt. Detta skulle, enligt utskottets förslag och riksdagens beslut, vara "syftet" med utredningens arbete.

Med den klara skrivningen och den uppgörelse mellan de fyra partierna som den innebar kunde folkpartiet godta kompromissen. Vi liberaler gjorde i ett särskilt yttrande klart vilka värderingar vi hade och vad vi kämpat för i förhandlingarna. Med den tidsplan som utredningen skulle ha var det alltså möjligt att göra upp om formerna för det fortsatta reformarbetet för grundlagsskydd av fri- och rättigheter i Sverige.

Utredningen skulle arbeta snabbt. Ett enhälligt konstitutionsutskott skrev så här, och bakom den skrivningen stod våra fyra partiledningar: "Arbetet bör bedrivas så att förslag kan framläggas senast under första

Torsdagen den
25 oktober 1973

*Om utredning
rörande ökat skydd
för medborgarnas
politiska fri- och
rättigheter*

halvåret 1975. Förslaget bör efter en bred remissbehandling läggas till grund för en proposition i ämnet, som riksdagen bör kunna behandla under våren 1976. Riksdagen bör då också som vilande kunna anta förslag till erforderliga ändringar i RF. Ett andra beslut i denna del bör kunna fattas efter valet 1976, så att ändringarna kan träda i kraft senast under 1977.”

När vi under hand resonerade om den här utredningen sade vi att den skulle tillsättas under sommaren och självfallet före valet. Den behövde ju komma i gång i god tid före årsskiftet 1973–1974 för att påbörja nödvändiga undersökningar och för att lägga grunden för en reform. Och som herr Hernelius har visat, lovade statsminister Palme i riksdagen den 5 juni att utredningen skulle tillsättas ”snabbt”.

Uppgårelsen i utskottet gjordes för fem månader sedan. Utredningen är alltså ännu inte tillsatt. Ätminstone fyra månader av arbetet är redan förlorade. Trots upprepade uppmaningar i augusti och september har regeringen vägrat skynda på och vägrat hålla sina egna löften.

Justitieministern säger i sitt svar i dag, som jag tackar för, att tillsättandet av utredningen har ”ansetts böra anstå till dess riksdagens höstsession har inletts”. Vem har ansett det? Ingen i förhandlingarna under maj månad i konstitutionsutskottet ens antydde en sådan tidsplan. Där utgick man tvärtom från att utredningen skulle komma till stånd någon gång under sommaren. Inte heller Olof Palme antydde det den 5 juni -- han ville ju tillsätta utredningen ”snabbt”. Varför, herr Geijer, har regeringen kastat om och ansett sig böra vänta till oktober eller november?

Direktiven kan inte vara svåra att skriva. De skall ju enligt överenskommelsen följa konstitutionsutskottets skrivning på den här punkten. Att få namn på ledamöter från partierna och experter kan inte ta många veckor. Varför har ni, tydligen avsiktligt, väntat i fem långa månader efter uppgörelsen i konstitutionsutskottet med att tillsätta utredningen?

Jag hoppas att det här inte är inledningen till ett nytt svek i författningsfrågan. I grundlagberedningen gjorde ledamöterna en kohandel som inte tillhör de uppbyggliga. Grundlagberedningen beskrev den själv så här:

”De ledamöter som har önskat att de politiska rättigheterna skulle slås fast i grundlagen på ett sådant sätt att de inte kan inskränkas genom vanlig lag har sålunda avstått från sina krav i denna del. De ledamöter som har yrkat att grundlagen skall innehålla en programförklaring om välfärdsstatens mål har å sin sida avstått från detta krav.”

I klartext betyder det att *alla* i grundlagberedningen släppte sina krav. Man blev enig genom att inte tycka något särskilt alls! Vi fick ett förslag där rättigheter i grundlag inte skyddades mer än att vanlig lag kunde precisera, inskränka och upphäva dem.

En sådan kohandel får inte ske igen. En stark opinion i landet skulle aldrig godta det. Men regeringen har genom sin långsamhet redan försvärat utredningens arbete. Och min andra fråga till herr Geijer blir därför: Ni avser väl ändå att hålla ert löfte att syftet med utredningen skall vara att ett förslag läggs fram senast under första halvåret 1975?

Torsdagen den
25 oktober 1973

*Om utredning
rörande ökat skydd
för medborgarnas
politiska fri- och
rättigheter*

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Om herr Ahlmark bara hade lugnat sig litet hade han inom några dagar fått se direktiven. De ligger klara och innehåller det som herr Ahlmark efterlyste, nämligen uppmaningen att utredningen skall arbeta skyndsamt och med sikte på att ett förslag skall föreligga under första halvåret 1975 i så god tid att ett omfattande remissförfarande är möjligt för att proposition skall kunna läggas under våren 1976 – alltså precis såsom var avsett.

Herr Hernelius och herr Ahlmark har klagat på att regeringen har dröjt så länge med att tillsätta utredningen, och herr Ahlmark menade att fyra månader var förlorade. Jag skall inte gå in på några långa diskussioner, som man alltid kan föra om hur mycket utredningar och kommittéer gör under sommarmånaderna. Jag har den erfarenheten att i det här landet blir det - tyvärr, om man så vill - aldrig så mycket gjort under sommarmånaderna. Det är mitt försvar på den punkten. Sedan var kanske inte den månad då valrörelsen pågick den allra lämpligaste tidpunkten att ta upp det här.

Jag tror inte att den omständigheten att kommittén först under de närmaste dagarna kan börja sitt arbete skall behöva förrycka tidsschemat. Ännu en gång vill jag understryka att det är mycket klart utsagt i direktiven att vi avser att kommittén skall arbeta så att de ursprungliga tidsplanerna kan hållas.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Vi har alltså "lugnat oss" i fem månader efter uppgörelsen i konstitutionsutskottet. Man har dröjt betydligt längre än som från socialdemokratiskt håll utlovades vid tiden för uppgörelsen och under riksdagsdebatten den 5 juni i år.

Det gläder mig att direktiven tydligt innehåller ett uttryckligt syfte att utredningen skall vara färdig under första halvåret 1975 och att regeringen avser att framlägga ett förslag för riksdagen före 1976 års val. I och för sig är detta självklart eftersom det ingick i uppgörelsen. Men det gläder mig ändå att man tydligt kommer att hålla på uppgörelsen i denna del.

Sedan är det ganska klart vad en utredning av det här slaget gör vid sina första sammanträden. Det är att beställa ett antal undersökningar av rätt besvärliga problem som man vill ha belysta av experter, statsvetare, jurister m. fl. Man kanske vill veta hur sådana här frågor har lösts i andra länder och vad internationella konventioner säger osv. Sådana undersökningar kan mycket väl göras av experter under en valrörelse medan ledamöterna av utredningen arbetar med andra uppgifter.

Vi har därför förlorat fyra månader av arbete för denna utredning. Nu bör den komma i gång omedelbart, och nu får den jobba väldigt snabbt. Den måste komma med ett förslag senast i början av 1975 för att vi skall få en bred remissbehandling av förslaget och en offentlig debatt om det och för att vi skall få en reform som kommer att genomföras från årsskiftet 1976/77.

Torsdagen den
25 oktober 1973

*Om utredning
rörande ökat skydd
för medborgarnas
politiska fri- och
rättigheter*

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Justitieministerns svar föranleder mig inte att ändra mitt omdöme att regeringen i denna fråga har visat nonchalans. Jag instämmer i herr Ahlmarks uttalande att vi har förlorat värdefull tid.

För övrigt finner jag inte anledning att ta upp en debatt med herr Ahlmark om liberala insatser i detta sammanhang, ej heller om den överenskommelse som träffades inom grundlagberedningen och som helt enkelt gick ut på att man sköt ärendet framför sig för att över huvud taget komma fram med något grundlagsförslag.

Omdömena om den överenskommelsen, som finns redovisade i grundlagberedningens betänkande, kan ju skifta. Jag kanske får dra den slutsatsen av herr Ahlmarks anförande att de överenskommelser som herr Ahlmark är med på är tolerabla; de som han inte är med på kallas kohandel, och det är mycket nedsättande att ha varit med om dem.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Uppgörelser som inte leder ett enda steg framåt är inte bra. Men uppgörelser som leder åtminstone ett par tre steg framåt för ett grundlagsskydd för fri- och rättigheter kan jag delta i.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Den uppgörelse i grundlagberedningen som herr Ahlmark talade om ledde till att grundlagberedningen kunde lägga fram ett förslag i god tid för proposition i år.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Föredrogs och hänvisades motionen nr 2013 till inrikesutskottet.

§ 14 Interpellation nr 135 ang. vattenfallsverkets taxepolitik

Ordet lämnades på begäran till

Herr LÖVENBORG (vpk), som yttrade:

Herr talman! Det finns all anledning att slå larm när det gäller Vattenfalls taxepolitik. I fjol genomförde Vattenfall en taxehöjning med hela 10 procent. Nu har man återigen aviserat en höjning av lågspännings-taxorna med 12 à 13 procent. De som direkt berörs är framför allt abonnenter på landsbygden och i mindre tätorter, men det står klart att höjningarna indirekt kommer att drabba bredare skikt.

På landsbygden är småhus med oljeeldning en vanlig boendeform. Innehavarna är ofta pensionärer och låginkomsttagare. För dem blir den aviserade höjningen något av en prischock. Perspektivet är kraftigt höjda oljepriser och ovanpå detta kommer nu också Vattenfalls taxehöjning.

Det är statens vattenfallsverk som går före med denna prishöjning. Men det stannar självfallet inte därvid. Enligt uppgifter kommer nu också flera av de privata elföretagen att följa exemplet.

Däremot drabbas icke Vattenfalls högspänningsabbonenter, dit vanligen industriföretag är att hänföra. Här har man endast sagt att

industrins eltaxor -- som är låga -- är indexreglerade och följer det allmänna. Den kraftiga taxehöjningen drabbar således enbart småförbrukarna, de vanliga konsumenterna. Också detta måste betraktas som uppseendeväckande.

Detsamma kan sägas om Vattenfalls taxefilosofi, som är avsedd att ge, som verket uttrycker det, en nationalekonomiskt riktig avvägning mellan energiförbrukning och annan konsumtion. Denna avvägning uppnår man genom att i taxan bygga in en priskomponent som beaktar marginalkostnaden för den under den närmaste tioårsperioden *nyttillkommande* kraften. Något förenklat kan man alltså säga att dagens taxor delvis är baserade på ett framtida kostnadsläge. Man väntar stora utgifter, bl. a. för byggandet av nya kärnkraftverk, som inte kommer att vara i drift förrän efter 1980.

Jag finner detta vara en orimlig bakgrund till Vattenfalls prispolitik. Dels är det framtida kärnkraftsprogrammet under utredning och dels kan det inte vara rimligt att kommande investeringskostnader nu skall tas ut av bl. a. låginkomsttagare och pensionärer, men däremot inte av industrin.

Att Vattenfall måste inrikta sig på framtida investeringar står klart, men i den mån Vattenfalls egna resurser inte räcker till kan det inte vara rimligt att verket garderar sig genom taxehöjningar som slår både hårt och orättvist.

Mot denna bakgrund anhöller jag om kammarens tillstånd att till herr industriministern få ställa följande fråga.

Är statsrådet beredd att redogöra för regeringens syn på Vattenfalls taxepolitik?

Denna anhållan bordlades.

§ 15 Interpellation nr 136 ang. behovet av biologiska läkemedel

Ordet lämnades på begäran till

Herr GERNANDT (c), som yttrade:

Herr talman! Den 24 oktober detta år beslagtogs genom polisens försorg ett lager av i huvudsak biologiska läkemedel hos en svensk tillverkare. Beslaget skedde under medverkan av expertis från socialstyrelsens läkemedelsavdelning.

Det är känt att ifrågavarande preparat inte är registrerade vid socialstyrelsen och att påpekanden m. m. i denna fråga tidigare inte har föranlett någon förändring i tillverkningsätt osv., varför beslaget ur rent juridisk synpunkt är försvarbart.

Vad som däremot bör beaktas är det faktum att en stor mängd sjuka människor har funnit lindring och bättring i sina sjukdomar genom preparat som tillverkas eller förmedlas genom det ifrågavarande företaget. Dessa människor har enligt ett flertal uppgifter övergått från tidigare behandling med olika syntetiska preparat -- i många fall med kraftiga biverkanseffekter -- till dessa biologiska preparat. Om bättringseffekterna är av fysisk eller psykologisk art skall inte diskuteras här. Av många skäl

kan dock antagas att ifrågavarande substanser är ofarliga för patienten. De förskrivs bl. a. av ett antal legitimerade läkare.

Många människor ser kanske just dessa mediciner som sitt enda – och kanske sista – hopp om lindring och eventuell bot av sin sjukdom. Frågan är för dessa människor vad som närmast skall ersätta de mediciner som de nu inte kan erhålla. Är socialstyrelsens experter som inte har kontrollerat eller godkänt dessa mediciner – nu säkra på att dessa människor inte kommer att lida fysisk eller psykisk skada genom det genomförda beslaget? Dessa experter utövar i huvudsak en mycket värdefull kontrollverksamhet över att inte farliga (giftiga) medicinska preparat kommer ut på den svenska marknaden – och i det avseendet är vårt lands myndigheter och läkare mycket framstående. Men nu gäller det en annan grundtyp av preparat som i stort sett får betraktas som ofarliga vid lämplig ordination och användning.

Med stöd av vad som här anförts beträffande den iråkade situationen för en stor mängd sjuka människor får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr socialministern få ställa följande frågor:

1. Vem eller vilka tar, enligt socialministerns mening, ansvaret för de många hundra patienter som omedelbart och på sikt står utan de aktuella medicinerna?

2. Det finns i landet cirka 100 000 människor som har visat sitt intresse av att använda natursubstanser som läkemedel. Hur skall man, enligt socialministerns mening, säkerställa att dessa människor skall kunna omslutas av den sociala gemenskapen i vårt land?

Denna anhållan bordlades.

§ 16 Anmäldes och bordlades följande motioner:

Nr 2014 av herr *Hjorth m. fl.*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:135 angående vissa organisationsfrågor rörande armén

Nr 2015 av herr *Werner i Malmö m. fl.*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:136 om förskoleverksamhetens utbyggnad och organisation

Nr 2016 av herr *Antonsson m. fl.*

Nr 2017 av herr *Bohman m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:145 med förslag till lag om upphävande av lagen (1969:732) om postbanken, m. m.

Nr 2018 av herr *Hermansson m. fl.*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:146 angående godkännande av överenskommelser mellan Sverige och Danmark om dels fasta förbindelser över Öresund, dels flygtrafikledningstjänst m. m. med anledning av tillkomsten av en dansk flygplats på Saltholm, m. m.

§ 17 Meddelande ang. enkla frågor

Nr 120

Torsdagen den
25 oktober 1973

Meddelades att följande enkla frågor framställdes, nämligen

den 24 oktober av

Nr 273 Herr *Hagberg* (vpk) till herr inrikesministern angående övervakning av arbetare via intern television:

Har regeringen uppmärksammat att arbetare utsätts för övervakning via intern television på sina arbetsplatser och vilka åtgärder ämnar regeringen vidta?

Nr 274 Herr *Svensson* i Malmö (vpk) till herr justitieministern angående reglerna för myndighetsingripande mot tidningsredaktioner:

Var går enligt gällande rätt gränsen för de ingripanden och beslag av material som polis eller annan myndighet kan företaga gentemot tidningsredaktioner och tidningsmedarbetare?

den 25 oktober av

Nr 275 Herr *Möller* (fp) till herr utrikesministern om ökat internationellt bistånd till handikappade:

Anser statsrådet att stödet åt blinda bör ges ökade resurser i svensk biståndsverksamhet och att Sverige även i FN-organen bör verka för en högre prioritering av frågor som berör handikappade?

§ 18 Kammaren åtskildes kl. 15.20.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert